

dine objectiva, sed in formali. Ex dictis etiam evidenter refutatur illa sententia, quia vel ille modus, quem unus beatus videt, re vera est in Deo vel non: si non est in Deo, non pertinet ad visionem Dei, alias non videretur Deus prout est, sed potius deciperetur qui eum sic videret, ut ait Augustinus, lib. 83, q. 32. Si vero modus ille est in Deo, non magis potest non videri, viso Deo, quam unum attributum sine alio. Imo difficilius et impossibilius est partiri unum attributum (ut sic dicam) in visione clara, quam videre unum sine alio. Unde inintelligibile plane est, quod Ferrarius supra dicit, beatos videre infinitatem Dei intensivam, quia vident perfectionem Dei esse infinitam, non tamen cognoscere distincte illam infinitatem: *Quia hoc, inquit, esset particulariter cognoscere omnes gradus perfectionis in ipsa conjunctos, qui infiniti sunt, secundum quod unus ab alio formaliter distinguitur, quod est impossibile sine distinctione.* Hoc, inquam, inintelligibile est, quia in divina infinitate nulli sunt gradus proprie ac formaliter distincti, sed est una simplicissima perfectio summa et infinita sine ulla distinctione quam in se habeat, licet per comparisonem ad creaturas dicatur continere infinitos gradus perfectionis qui in creaturis distinguuntur.

17. *Tertia assertio.* — Deinde non recte dicitur beatos videre infinitatem solum quoad an est, non etiam quoad quid est, nam vident clare quid sit Deus, ut supra ostensum est, et tradit divus Thomas in 4, dist. 49, quæst. 2, art. 3 ad 5, et quæst. 8, de Veritate, art. 1 ad 8, et art. 2 ad 4. Non potest autem videri quid sit Deus, nisi etiam videatur quid sit infinitas ejus, quia hæc infinitas nihil aliud est quam ipsamet positiva perfectio essentialis Dei, cujus excellentiam per negationem illam nos significamus. Quinimo cum infinitas Dei nihil aliud sit nisi quantitas perfectionis essentialis ipsius Dei, intelligi non potest hanc infinitatem in se per se ac sine ullo medio videri, quod sit et non quid sit. Quia non potest videri hæc infinitas esse in Deo, nisi videndo positive qualis et quanta sit perfectio essentialis Dei; necesse est ergo videre essentialem rationem illius perfectionis prout in se est, et hoc ipsum est cognoscere illam quoad quid est. Dicendum est ergo beatos videre quidditative et entitative infinitam Dei perfectionem; imo hoc per se primo pertinere ad eorum beatitudinem, quia satiari non possunt nisi infinito bono, quatenus tale est, ut recte Scotus in 3, dist. 14, quæst. 1 ad secundam, contra Ægidium et alios. Idemque est de quo-

libet alio attributo, nam quodlibet attributum totum videtur, viso Deo, alias non videretur Deus, quia tota sapientia Dei est Deus, et de essentia Dei, et sic de aliis. Præsertim quod in simplicissimo attributo nec est totum, nec pars, nec gradus aut modus distinctus.

18. Ad primum ergo argumentum illius opinionis respondetur, ad hujusmodi visionem infinitatis Dei non esse necessariam virtutem infinitam, sed lumen alterius ordinis. Quia beati licet infinitum videant, non tamen infinite, et eadem ratione non sequitur illam visionem esse comprehensivam, quia comprehensio aliquid addit ultra quidditativam cognitionem, ut D. Thomas explicuit, 1 p., q. 12, art. 7, et infra latius dicturi sumus.

19. Ad tertium similiter respondet D. Thomas, q. 8, de Veritate, art. 2, ad 6, dicens beatum videre immensitatem Dei, sed non immense, quia licet totam videat immensitatem, sed non totaliter. Idemque sentit Scotus 1, dist. 22, q. 1, neque aliud voluit Henricus nisi immensitatem Dei a nullo, nisi ab ipso Deo comprehendendi. Potest autem videri sine comprehensione. Quod ita declarari potest. Nam licet Deus talem habeat existentiam, seu præsentiam modum, ut ex vili illius, sine ulla sui mutatione, possit esse intime præsens in omnibus rebus et corporibus, non solum quæ facta sunt, sed etiam quæ fieri possunt; nihilominus illa Dei præsentia est in se prorsus indivisibilis, et tota est in omnibus rebus, et tota in qualibet et in quolibet puncto, quia in re ipsa nullo modo distinguitur a substantia Dei. Unde fit ut beati videntes Deum et realem præsentiam et existentiam ejus, necessario videant totam Dei immensitatem, etiamsi fortasse illam non videant quasi infinite diffusam, et sub hoc comparativo conceptu, scilicet quatenus de se apta est, ut sit intime præsens infinitis spatiis realibus, si fiant absque sui mutatione; quia, ut in secunda conclusione dixi, non est necesse ut videntes Deum distincte cognoscant omnes hujusmodi habitudines et veluti comparationes. Quod si hoc verum est, multum juvare potest ad intelligendum quomodo licet beati videant Dei immensitatem, non tamen illam comprehendant; non est tamen illud certum, nam fortasse vident beati substantiam Dei et modum existendi ejus cum infinita præsentia, quatenus nostro modo intelligendi est quasi extensa et infinite diffusa, nam ad hoc sufficere potest supernaturalis illa visio, ex hoc solum quod est altioris ordinis, quamvis infinita non sit. Ad quartum de omnipotentia dicendum est latius

CAPUT XXIII.

UTRUM NECESSE SIT, BEATOS VIDENTES DIVINAM ESSENTIAM VIDERE SIMUL TRES PERSONAS; AC SUBINDE ETIAM IN HOC VISIONES OMNES SINT ÆQUALES.

1. *Prima opinio Scoti.* — *Fundamentum primum.* — Prima sententia est Scoti in 1, dist. 1, quæst. 2, qui de potentia absoluta affirmat, posse videri Deum essentialiter subsistentem in divinitate, non visis relativis subsistentiis, et consequenter affirmat, posse videri duas personas inter se relatas, ut Patrem et Filium, non visa tertia, ad quam per illas relationes duas non referuntur. Negat tamen posse videri unam personam, non visa alia, ad quam refertur, quia relativa sunt simul cognitione: non autem explicat Scotus an e converso videri possint spiratio activa et processio non visis Paternitate et Filiatione. Fundamenta illius sunt. Primum, quia relationes non sunt de essentiali ratione objecti beatifici. Sed hoc fundamentum non refert ad præsentem questionem, quia esto verum assumat, nihilominus in ordine ad visionem, ut cognitio quædam est, possunt habere relationes necessariam connexionem cum essentia. Atque eadem ratione non est necessarium fundamentum, quod Cajetanus et alii Thomistæ in præsentia questione sumunt contra Scotum, scilicet, quia sola essentia visa sine relationibus non satiaret appetitum hominis; tum quia hoc in rigore falsum est: nam essentia, seu hic Deus essentialiter subsistens, est summum bonum et infinitum simpliciter et eminenter continens omnia etiam relationes. Tum etiam quia licet id esset verum, adhuc superesset locus præsentis questionis: an possit scilicet dari visio essentialis, quæ non attingat relationes in se ipsis, sive illa visio satiet, aut beatificet, sive non.

2. *Fundamentum secundum.* — Secundum fundamentum est, quia respectu visionis; essentia divina est objectum primum: relationes autem secundarium: quando vero actus habet duplex objectum hujusmodi, potest manere circa primum, quamvis non attingat secundarium. Hoc etiam fundamentum non est efficax, quia si per objectum secundarium intelligat illud, a quo non pendet essentialiter actus, seu cum quo non habet necessariam connexionem, petit principium, dum assumit relationes pertinere ad objectum secundarium. Si vero per secundarium objectum intelligat,

in sequentibus, solum enim probat videntem Deum non videre omnia quæ sunt in Deo distinctissime, et secundum omnes habitudines quibus cognosci possunt. Quomodo autem intelligendum sit, pendet ex his quæ dicenda sunt de cognitione creaturarum in Deo.

20. De tertia opinione nihil est, quod dicamus; nam fundamentum ejus de formali distinctione attributorum satis in superioribus improbatum est: intellectum de actuali distinctione, quæ in re sit. Si autem quovis alio modo explicetur, de distinctione fundamentali, virtuali, aut rationis ratiocinatae, non potest illa sola sufficere, ut unum sine alio videatur: in his præsertim, quæ sunt adæquate idem et essentialiter mutuo se includunt, ut de attributis supra ostensum est.

21. Tandem in quarta opinione non satis intelligo, quid auctores ejus induxerit ad fingenda illa verba inadæquata attributorum Dei, aut qualia esse intelligant; nam aut per illa concipiuntur tantum abstractivæ hæc attributa, et hoc modo possibile est illa præcise concipere, sed hujusmodi conceptus non essent proprii, sed connotativi, aut negativi, aut aliquid hujusmodi, qui et sine visione Dei haberi possunt et ad illam impertinenter se habent. Non possunt enim illa verba inadæquata subintellecta talia esse, ut per ea non minus clare videantur ipsa Dei attributa, quam per visionem adæquatam essentialis Dei. Ergo loqui oportet de conceptu proprio, quo videtur unumquodque attributum intuitive, prout in se est. At in hoc sensu impossibile est tale verbum esse inadæquatum respectu essentialis, quia ut probatum est, viso attributo quolibet, necesse est videre, essentialiam et omnia alia in eo essentialiter et per omnimodam identitatem et simplicitatem inclusa. Ac præterea impertinens est hujusmodi verba multiplicare, quia lumen gloriæ et species, quæ illi correspondet ad videntem Deum, quæ non est alia, quam ipsa essentia Dei, unum actum adæquatum et proprium habent circa tale objectum, per quem perfecte videtur, quantum per tale lumen videri potest, ergo sine causa finguntur alii actus inadæquati circa idem objectum immediate et in se, illos enim necesse esset, ab eodem lumine et per eandem speciem intelligibilem fieri. Alioqui eadem ratione posset quis fingere, simul elicere beatum plures visiones Dei suo lumini adæquatas. Igitur unum attributum sine alio, nec per verbum adæquatum, nec per inadæquatum videtur aut videri potest, si prout in se est, videatur.

id quod per se, seu in se cognoscitur, sed per aliud re vel ratione distinctum, sic est falsa minor. Sæpe enim objectum secundarium, hoc modo, est ita conjunctum cum primario, ut non possit unum sine alio cognosci. Ut patet exemplo ab eodem concessio, nam quando cognoscitur relatio cum ordine ad terminum respectu talis cognitionis, relatio est objectum primarium et terminus secundarium, et tamen non possunt illa duo objecta in cognitione disjungi. Denique in illo fundamento supponit Scotus, posse fieri ut eadem visione, qua nunc primario attingitur essentia, et consequenter relationes, videatur essentia, et non relationes, quod est evidenter falsum, ut infra ostendam.

3. *Tertium fundamentum.*—Tertium fundamentum est, quia relationes et essentia distinguuntur formaliter. Sed hoc etiam sumit falsum, si sit sermo de distinctione actuali, quæ in re existat, si autem sit sermo de qualibet alia, illatio non est formalis, at patet ex his, quæ dixi de attributis. Unde Thomistæ potissimum vim argumenti contra Scotum ponunt in identitate essentia et relationum.

4. *Quartum fundamentum.*—Quartum fundamentum esse potest, quia ex hoc, quod videatur essentia sine relationibus, nulla sequitur implicatio contradictionis, etiamsi inter essentiam et relationes non sit actualis distinctio in re. Probat, quia si aliqua est implicatio, maxime, quia si relatio et essentia sunt omnino idem a parte rei, videre unam sine alia esset videre et non videre eandem rem, quia et videtur, nam hoc supponitur et non videtur, quia id, quod est idem cum ipsa, non videtur. Quæ implicatio variis modis explicatur. Primo quia impossibile est videre Petrum, non viso Petro, sed tam idem est Paternitas cum essentia, sicut Petrus secum. Secundo, non potest videri Paternitas, non visa Paternitate, ergo nec non visa essentia, quia tam idem est cum essentia, quam secum. Tertio, si in Deo esset una persona, non posset videri divina natura sine persona, sicut nunc etiam de facto constat ex dictis capite præcedenti, non posse videri divinitatem sine substantia absoluta: sed tam idem est Deitas cum tribus personis, sicut tunc esset cum una, ergo. Quarto, quia esse trinum est ita intrinsecum Deo et de ratione ejus, sicut est intrinsecum homini esse rationale: sicut ergo implicat videri hominem, non viso rationali, ita videre Deum, non videndo trinum.

5. At vero hæc argumenta, quæ sunt potis-

sima in hac materia, non ostendunt contradictionem, quia non obstante hac identitate inter relationem et essentiam, Pater æternus communicat Filio suam essentiam et non relationem suam. Propter quod probabile est, posse essentialem subsistentiam uniri hypostaticæ naturæ creatæ, non unitis relationibus secundum se. Ex quo sic etiam conficio argumentum: nam essentia divina potest uniri intellectui per modum speciei intelligibilis, non unitis relationibus, ut patet ex dicto exemplo, et quia in præsentibus videtur esse major ratio: nam hæc unio per modum speciei, est ad efficiendum: efficientia autem convenit essentia independentem a relationibus per se loquendo, sed id, quod præcise unitur per modum speciei, potest etiam videri præcise, cum ratio videndi sit species, ergo potest hoc fieri non obstante identitate.

6. Et ratio adjungi potest, quia licet essentia et relatio sint idem, non tamen sunt adæquate idem, quia non cum quocumque identificatur essentia, identificatur relatio, in quo deficiunt omnia argumenta et exempla, quæ abducuntur. Petrus enim est idem secum adæquate et similiter Paternitas secum, et si in Deo tantum esset una persona, esset natura tam incommunicabilis, sicut persona, atque ita esset adæquate idem. Unde etiam fit, ut non obstante idem entitate, quæ nunc est inter relationes et essentiam, relationes non sint de essentia divinitatis, seu Dei ut sic, in quo est magnum discrimen inter illas et subsistentiam essentialem. Et ideo non est simile de rationali, quod in argumento quarto sumebatur: quin potius potest retorqueri argumentum, quia non implicat contradictionem videre aliquam naturam quidditative videndo ea, quæ sunt de essentia præcise, et non videndo hæc, quæ sunt extra essentiam, sed relationes sunt extra essentiam Dei. Unde Pater communicat Filio totam essentiam Dei, non communicando relationem, nec dando illi, quod sit trinus. Sicut ergo identitas non impedit, ut unum sit de essentia et non aliud, vel unum communicatur et non aliud, ita non obstat quod unum videatur et non aliud. Neque sequitur videri et non videri, sicut non sequitur communicari et non communicari.

7. Tandem ex eo, quod illa visio sit intuitiva et quod terminetur ad Deum, sicut est, non recte inferri videtur, quod sicut Deus in se est trinus, ita necessario debet videri trinus, quia non est de ratione visionis intuitivæ ut videatur omnis modus, quem res habet a

parte rei: nam dæmon intuitive videt Christi humanitatem, non videt modum unionis, quem habet in Verbo: unde non licet colligere; videt illam humanitatem, prout est in se, sed in se est unita Verbo, ergo videt unitatem. Cum enim dicitur res videri, prout in se est, dupliciter id potest intelligi, primo ut videatur secundum omnem modum, quem in re habet, secundo, ut secundum id, quod videtur, ita sit hoc est, ut existat a parte rei, sicut videtur, seu a contrario, ut per visionem ita representetur clare, sicut in re ipsa existit. Ad visionem ergo intuitivam satis est, quod videatur res, prout in se est in hoc posteriori sensu, ut patet ex adducto exemplo et quia nihil aliud videtur posse colligi ex ratione intuitionis. Atque hæc videtur esse tota vis et probabilitas hujus opinionis.

8. *Secunda opinio.*—Secunda opinio distinguit inter notitiam apprehensivam et judicativam et de apprehensiva intuitiva negat posse videri essentiam sine personis propter rationes supra dictas inter referendam Scoti opinionem. De judicativa vero dicit fieri posse, ut cognoscatur essentia sine personis, quia potest beatus judicare, Deum esse unum non advertendo, nec judicando, quomodo generet, et Deus potest concurrere ad unum, non concurrere ad aliud. Ita Sotus in 4, d. 49, p. 3, art. 3, conc. 2. Nonnulli Thomistæ, licet non defendant hanc opinionem, dicunt esse probabilem. At profecto, si Sotus intelligeret illa duo posse separari in ipsa visione beatifica, improbabilis esset opinio, quia visio intrinsece est judicium de omnibus, quæ videntur, ut supra ostensum est, et Sotus ipse fatetur ibidem, dicens, *per visionem beatam necessario fieri judicium de personis simul cum essentia.* Ergo in assertione necesse est, ut loquatur de judicio per aliam cognitionem extra essentiam: et sic vera est sententia. Tamen distinctio etiam est impertinens, quia hoc modo potest dari notitia apprehensiva essentia solius, sine personis, ut statim ipse docet.

9. Dicit ergo tertia opinio, necessarium omnino esse, ut visa essentia, videantur personæ omnes, eodem modo, quo videtur essentia. Hæc censetur opinio divi Thomæ, 1 p., q. 12, art. 7 ad 2 et 3, quamvis ibi solum loquatur de facto et absolute de Deo, quem dicit totum videri, si videtur. At 3 p., q. 3, art. 3, dicit, de eo, qui cognoscit Deum sicuti est, *non posse circumscribere aliquid a Deo* et loquitur de abstractione essentia a personis, quamvis probabile sit, ibi loqui de abstractione negativa et

in sensu conditionato, ut ibi latius dixi. Clarius 2. 2, q. 2, art. 8, ad. 3, dicit non posse videri essentiam sine personis. Ubi Cajetanus late disputat contra Scotum. Eandem opinionem sequitur Gabriel in 1, d. 1, q. 5, ubi refert Nominales: item Henricus quodlibet 2, q. 7, et quodlibet 3, q. 1, reliqui Scholastici in 3, d. 14, et in 4, d. 49, potius supponunt, quam disputent hanc sententiam, quæ ut opinor, vera est.

10. *Prima conclusio.*—Dico ergo primo. De facto certum est omnes beatos videre Deum trinum et unum, prout in se est. Hæc est certa conclusio de fide, sub his enim terminis traditur in Concilio Florentino in Liter. union. Et colligitur ex Scriptura et patribus, quos statim referam. Nunc sufficiat illud 1, ad Corint. 13: *Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem.* Ex quibus verbis intelligitur, visionem respondere fidei et ea esse clare videnda de Deo, quæ in hac vita creduntur. Sicut ergo credimus distincte mysterium Trinitatis, ita videbimus, unde est illud Joan. 17: *Hæc est vita æterna, ut cognoscant te solum Deum verum et quem misisti Jesum Christum, juxta probabilem expositionem aliorum.* Unde Nazianzenus, orat. 20, circa finem, *Beatam, inquit, Trinitatem purius, pleniusque cernentes, etc.*, et orat. 23, cum processionem personarum explicuisset subdit: *Quod si modum quæris, quid his relicturus es, quos solos mutuo se cognoscere atque cognosci, Scriptura sacra testatur, aut his etiam qui postea divinitus illuminabuntur? fac prius opera eorum, ac tunc tantum cognosces, quantum hi mutuo a se ipsis cognoscuntur.* Idem Athanasius, libro de Æterna substantia Patris et Filii contra Gregales Sabellii, et orat. contra Arianos, et in expositione fidei.

11. *Secunda conclusio.*—Dico secundo: *Visio intuitiva essentia divina natura sua, et seclusis miraculis, necessario etiam est visio personarum.* Hanc conclusionem non negat Scotus, sed eam potius supponit in dicta q. 2, § *Quantum ad tertium*; potestque probari vulgari testimonio Joannis 14, ubi Philippo petenti: *Ostende nobis Patrem*, respondit Christus, *tanto tempore vobiscum sum et non cognovistis me? Philippe qui videt me, videt et Patrem meum. Non credis quia ego in Patre et Pater in me est?* Quæ verba aliqui exponunt de visione corporali, qua videbatur Christus in humanitate sua, quæ per communicationem idiomatum erat visio Dei. Quæ expositio mihi probari non potest: nam licet de ea visione potuisset dicere Christus,